

achtig heidelandschap met beekje, met de typeerende flora als den, berk, jeneverbes, braam, varkensgras, wollegras, enz. Dit doek ging op bedriegelijke wijze over in werkelijkheid. In de heide een moerasje met waterplanten: lischdodde, riet, pijlkruid, waterpest, enz. Daarbij aansluitend een deel met de flora van bouwland, weiland, wegen. En daarvoor nog een miniatuurboschje met ondergroei van boschbes, vossebes, kattestaart, heide (waaronder witte) enz. Het geheel maakte een verrassende indruk, zooals door deskundigen en leeken ons verzekerd werd. Langs de wanden lange tafels, waarop in vazen afgesneden bloemen en planten, welke in den omtrek van Apeldoorn worden gevonden, waaronder zeldzame exemplaren. Een fraaie collectie paddestoelen, levende, zoowel als gedroogde (van de mycologische ver.) en geconserveerde, prachtverzameling vogels en foto's van den heer Tepe, zeer uitgebreide verzameling schelpen (ter opluistering) van den heer P. Keyzer, zeer mooie herbaria (van de Ned. Nat. Ver., van de Afd. Arnhem, van den heer Branbergen, Amsterdam, Rijkskweekschool Deventer), mimiery-verzamelingen, fasciaties (Ruttink uit Zwolle), groote prachtverzameling boek- en plaatwerken op Nat.hist. gebied (De Bruin, Apeldoorn), aquaria, terraria enz. en vogelkastjes en voederbakjes (Imming en Van Tongeren, Zeist). De vele bezoekers werden door verschillende leden der afd. rondgeleid en ingelicht. Groot succes is met deze tentoonstelling behaald. Een 20-tal nieuwe leden meldde zich aan, zoodat de Afd. nu, na haar kort bestaan, reeds over de 100 leden telt. Tevens werden de sluitzegels, uitgegeven van wege 't hoofdbestuur, aangeboden, met 't gevolg, dat \pm 350 series geplaatst zijn.

Apeldoorn.

O. SANDBRINK.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN. LITERATUUROVERZICHT.

No. 32.

De natuur is een groot mozaïkschilderij. Wanneer wij ons dat, wat daarop te zien is, niet recht weten te verklaren, dan komt dat meestal doordat wij levenslang te dicht met onze neus voor één onzettend klein plekje van het schilderij staan, zoodat we geen overzicht over het geheel kunnen krijgen.
FRITZ BRAUN.

Een zéér gelukkige gedachte was het van »Everyman's Library«¹⁾, uitgever Dent en S., te Londen, en Dutton, te New-York, om heden als laatst uitgekomen nummer uit te geven: »Life and Adventures of Audubon, the naturalist«, à f 1.50, uit zijn eigen dagboek samengesteld door Robert Buchanan in 1869, met een introductie van John Burroughs. Dit dagboek dat in de 327 bldz. van het deeltje, bijna onverkort is weergegeven, wat alle voor ieder merkwaardige dingen betreft, is een zóó ongemeen interessant en lezenswaardig geschrift over den vermaarden grooten ornitholoog, den wondermensch van zijn tijd, dat het niet alleen voor den ornitholoog van niet te noemen belang is om dit eigen dagboek te kunnen lezen, maar ook voor elken bioloog zéér opbouwend en enthousiasmeerend werkt om zich te laten verwarmen door het onuitblusbare vuur van dezen natuurmensch. Bovendien is het door den bekenden literator Buchanan overal in een vloeiend verbindend verhaal gehouden dáár waar dingen uitgelaten zijn, omdat ze meer speciaal aan familieleden gericht waren en met de zaak zelf niets uitstaande hadden. Wat we tot nog toe met moeite opdiepten van en over Audubon moesten we uit de 2de en 3de hand lezen uit andere werken, en wat spaarzaam en vaak eenzijdig zijn dan de gegevens; en welke particulier kan de duizenden besteden om Audubon's authentieke prachtwerken nog ergens antiquarisch op te diepen; en dan heeft men nóg slechts één ding: nl. het boek zelf, maar niets over zijn talloze rondzwervingen in het wilde Amerikaansche natuurleven, en niets over de interessante gesprekken en ontmoetingen die hij bij zijn eindeloze pogingen om zijn immens kostbaar reusachtig wonderboek over de Amerikaansche vogels uitgegeven te krijgen, had, met alle grooten der aarde, zoowel koningen, prinses en hertogen, als geleerden op allerlei gebied. We lezen over

¹⁾ In de zelfde serie is verschenen het beroemde werk van Thomas Belt: »The naturalist in Nicaragua« ook voor denzelfden prijs.

de denkbeelden en omstandigheden en karakters van mannen van een eeuw geleden, die we allen al zoolang uit onze boeken en plaatwerken op natuurhistorisch gebied kennen, en we vergelijken dat alles met het tegenwoordige! In een paar regels kan ik niet genoeg uitdrukken hoe mij de lezing van het dagboek van dezen vogelheld boeit.

Na zijn vestiging in Amerika krijgen we eerst door hem dagelijks te boek gesteld zijn ongeveer 25-jarig rondzwerven in de Amerikaansche wildernissen om alle vogels te vinden, te observeeren en *levensgroot* te aquarelleeren; dag en nacht er op uit, met of zonder hulp der Indianen; zijn onderhoud verdienen, (tevens voor vrouw en kinderen) door portretteekenen, daar hij ofschoon van rijke familie door zijn avontuurlijken loopbaan en ongeschiktheid voor »zaken doen« als een echt artiest steeds weer aan lager wal zit; zijn »portretteekenen« is ook zóó schitterend dat hij er groote sommen aan verdient, maar zijn onophoudelijk reizen en trekken verslindt ook groote geldsommen, niet meegerekend nog de heele groote uitgaven die hij heeft voor het schildersmateriaal zelf; soms is hij zóó arm dat hij door muziklessen hier of daar, ja zelfs door danslessen nog aan brood komt; heeft vaak niet eens geld om een cahier voor zijn dagboek te koopen.

Ladgzamerhand wordt hij in Amerika al beroemd en zijn vogelplatencollectie, zóó reusachtig groot van formaat dat zelfs de arenden en gieren *levensgroot* zijn afgebeeld en alle naar *levende* exemplaren geteekend en geaquarelleerd in levendige werkelijkheidsstanden (wat toen nog nimmer gebeurd was, daar ieder naar museum-exemplaren teekende!) is al 500 platen groot; hij reist er mee rond voor intekenaars omdat hij *toen* pas 't plan kreeg om het werk uit te geven; gaat naar Engeland en Schotland en Frankrijk met zijn portefeuille onder den arm; het wordt een triomftocht als nooit nog door iemand beleefd; terstond maakt men hem lid van alle geleerde genootschappen. Men leest in 't dagboek de brieven aan hem van al die beroemdheden, zelfs van literatoren als Walter Scott; hij krijgt zelfs toegang tot den koning van Engeland en dien van Frankrijk, die als gewone particulieren mee intekenen, krijgt veel steun van Prins Bonaparte, van Prins d'Essling, van den grooten ornitholoog Swainson, van alle groote schilders als Landseer, Lawrence etc.; van geleerden als Cuvier en Jardine, van amateurs als den Hertog van Orleans etc. etc. Alle beroemdheden zijn interessant geteekend in zijn dagboek in hun manier van werken, hun verdiensten en tekortkomingen; zéér interessant is ook zijn concurrentie met den anderen beroemden Amerikaanschen Ornitholoog *Wilson*, die echter langzamerhand bij hem in 't niet zinkt; zijn onderhandelingen met beroemde graveurs voor zijn platen, als b.v. *Lizars* (dien we zeer goed kennen uit onze plaatwerken, b.v. van Swainson en Jardine etc.) zijn ook onze aandacht waard. Na 2-jarig verblijf in Europa gaat hij, om onderwijl verder te werken, weer naar Amerika, de wildernissen in, nadat zijn werk in Engeland begint te loopen. (De planten van de entourage teekent hij ook naar 't leven). Verschillende malen reist hij nog heen en weer naar Europa; begint ook den text te schrijven nu; als het eerste deel platen, kant en klaar gegraveerd is, berekent hij dat dit ééne deel *hem 40.000 dollars* heeft gekost, en er komen 7 deelen!! (p. 158 van het boek); hij is begonnen zonder dat iemand hem kende, en bij 't verschijnen van het 1ste deel reeds is er niemand van beteekenis die hem niet *bewondert* van a—z; telkens verliest hij door dood of anderszins intekenaars die hij moet krijgen door met zijn platen onder den arm, zélf overal toegang zich te verschaffen; in 4 jaar tijds gedurende het publiceeren van zijn 1ste deel verliest hij er b.v. 50, d.w.z. dat is *56.000 dollars verlies* voor hem (zie pag. 158); dat moet hij weer zien aan te vullen door nieuwe inkomsten; met particulier schilderswerk verdient hij onderwijl ook groote sommen. De text dien hij er bij schrijft, wordt 3000 van die groote pagina's; zijn vrouw copieert ze voor een gelijktijdige uitgave in Amerika.

Hij heeft niet gerust vóór het hééle werk kant en klaar was en heeft bovendien nog enkele andere boeken uitgegeven. Het is een reuzenwerk geweest zooals heden ten dage helaas nooit weer verschijnt. Wáár is het vurige temperament en onuitbluschbare enthousiasme heden ten dage voor zóóveel moeite en ontberingen, voor zulk een grootsche onderneming op studiegebied? en dit zou nu alles zóóveel gemakkelijker gaan nog dan in die dagen met op vele punten primitieve techniek! Wij zijn al trotsch op boeken als Dresser, Naumann etc., werken die hoe groot en klassiek ze ook zijn, toch geen honderdste deel van die kosten en moeiten en energie aan één enkelen man gekost hebben van wat bij Audubon het geval was, die zélf teekenaar, uitgever en schrijver was van dieren, uit door menschen niet bewoonde streken, vèr van alle beschaving af. O! neen, zulke menschen als Audubon *zijn er helaas tegenwoordig niet meer*, nóch in Europa, nóch elders! dat ligt ook van zelf in het verslappende van alles veel gemakkelijker te kunnen bereiken nu, met allerlei hulpmiddelen, die er toen nog niet waren.

Thans zijn we zélf al blij met *Prof. Dr. Schmeil's Naturwissenschaftliche Atlanten*, waarover ik de vorige keer al even sprak. Wat *artisticeit* betreft vind ik de platen van het deel *Reptiliën en Amphibiën* de mooiste. *Dr. Krause* zegt van deze platen: »eine beinahe verschwenderische Fülle wundervollster Tafeln, von der Künstlerhand Harders, sind in ihrer Naturtreue

wahre *Kabinetstücken*, en ook mij doen ze wondermooi aan. Het deel vogels is van *Kleinschmidt*. We kennen dezen ornitholoog en schilder reeds lang; (Naumann, Berajah etc.). Hij is een echte *museum teekenaar*, en dat is vaak héél ver af van te zijn een groot dierschilder; het kan samengaan, maar het is een zeldzaamheid. (Het is te hopen dat de »wetenschappelijk-juiste« platen van vogels, die de Nederl. Ornithol. Ver. staat uit te geven uit de hand van een Nederlander, zooals het bericht luidt, niet *alléén* dermatologische museumplaten worden maar ook uit het oog van een werkelijken hoogstaanden *dierschilder* en *natuurkenner* exemplarisch worden, want anders...?? Ik ril al!¹⁾; mij lijkt dat Kleinschmidt véél vorderingen heeft gemaakt sedert »Naumann«; ze zijn *alle* zonder dermatologische en vormen kennismisfouten natuurlijk, maar vele zijn zelfs van biologisch standpunt bekeken zéér mooi, (b.v. de spreekw en de zwarte mees). Men kan zien, dat de schilder bedrevener wordt en daardoor lossere en niet meer zóó *ijselijk* bang hierdoor een vorm-fout te maken, die de loupe niet zou kunnen trotseeren! *Prof. Reichenow* zegt van deze platen: »Het zwaartepunt van dit boek ligt in de platen; als ervaren ornitholoog en geofende teekenaar vereenigt de schrijver de twee voorwaarden die noodig zijn voor een natuurgetrouwe afbeelding van de totaalindruk en van de soorteigenschappen. En *Prof. Hennicke* zegt er van: »De platen door den meesterhand van Kleinschmidt ontworpen zijn voortreffelijk. Ook de reproductie staat »im grossen ganzen« op de geëischte hoogte«. (De eerste in de Ornithol. Monatsber., de andere in de Ornithol. Monatschrift). Bovendien is elke persoonlijke visie van een schilder op elk levend wezen weer uiterst interessant voor ieder bioloog, en zoodoende heeft men nooit *te* veel dergelijke plaatwerken in zijn bezit. Laat ons dus hopen, dat ons Nederlandsch platenmateriaal *zeker* niet minder zal worden dan dit.

Dordrecht.

P. J. BOLLEMAN VAN DER VEEN.

¹⁾ Heel goed staat er in Audubon's dagboek ook over de kleur van de natuurvoorwerpen volgens tweeërle beschouwing: »Naturalists prefer the *real* colour of objects to those *accidental tints* which are the result of the varied reflections of light necessary to complete picturesque representations, but foreign and even injurious to scientific truths. (Audubon behoorde nog tot de »naturaliste-opvatting *alléén*, zonder in *die* platen artisticeit te willen leggen).

Vogels in Groningen. In aansluiting bij uw artikel in *De L. N.* van 1 Juli 1913 stelt u misschien belang in het volgende.

Van de waterhoentjes (*Gallinula chloropus*) heb ik opgemerkt, dat ze hun broedgebied in de laatste tien jaren naar het Noorden hebben uitgebreid.

± 1900 kwamen ze in de omstreken van Uithuizen slechts sporadisch voor, broedplaatsen heb ik nooit kunnen vinden. In een oud watertje bij Warfum (de Deltje) waren er verscheidene nesten. Tegenwoordig nestelen er waterhoentjes in de burchtgrachten van Uithuizen en Uithuizerveeden, maar vooral in de rietsloten en -plassen langs den spoorlijn. Ook zijn ze vrij talrijk in de rietkanten van het Boterdiep. Misschien is de oorzaak te zoeken in het leggen van de lijn Groningen—Roodeschool, die nog betrekkelijk nieuw is. Ook zullen de zachte winters er het hunne toe bijgedragen hebben, dat er in de zuidelijken plassen overbevolking kwam, zoodat verhuizen noodzakelijk werd.

J. M. GERRITSEN.

P.S. Als broedplaats van blauwe reigers stond op de reigerkaart in een vroegere aflevering niet vermeld de Eendenkooi ten Noorden van Uithuizerveeden, halfweg den zeedijk, waar dit voorjaar 7 paren nestelden. Ze zijn er zeer schadelijk, doordat ze de eendekuijken van den kooiker uit den kolk wegrooven. Het schijnt dat de kolonie zich verplaatst, voor eenige jaren waren ze in de Lendekooi van den Eemspolder, waar nu geen enkele paar meer is.

Verder trof ik van den zomer bij het bosch Ewsum te Middelstum drie reigers aan, die in de buurt nestelden. En een derde kolonie in deze streek is een boerderij op Oldorp, waar eenige jaren geleden minstens 4 paren waren.

Veendam.

J. M. GERRITSEN.

CORRESPONDENTIE.

De V., Den Haag. Uw plant is *Lactuca scariola*, de kompasplant. Ik heb er al eens in *D. L. N.* over geschreven (Excursie naar Rheinen). Het is een kalkplant en heel zeldzaam in ons land. Aan de Maas en Z. Limburg boven Maastricht heb ik de plant ook wel eens gevonden. In groote hoeveelheid staan ze langs de Belgische Maas tusschen Namen en Dinant.

H.

Dat zal niet meevallen. Boeken om zweefvliegen te determineeren zijn heel duur. In het Nederlandsch is alleen Van der Wulp verschenen, nog maar één deel er van, en dat is niet te koop in den boekhandel, alleen voor oud. Het beste wat u doen kunt is, uw collectie zorgvuldig in te pakken en naar Thijssse te zenden, wat die misschien niet weet vraagt hij dan weer aan Prof. De Meyere; dan krijgt deze geen last met de gewone dingetjes. H.